

ОСОБИСТІСНА АВТОНОМІЯ ТА ПРИВ'ЯЗАНІСТЬ ДО ІНШИХ У ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДНИКІВ)

Анотація. У статті проводиться аналіз зарубіжної літератури останніх років, яка стосується таких тем: особистісна автономія і прив'язаність до інших людей у ранньому дорослому віці; автономія і прив'язаність у похилому віці, а також ці питання у середньому віці і у різних культурах. Показано, що успішне досягнення автономії з метою як вирішення повсякденних завдань, так і постановки і досягнення життєвих цілей – запорука успішності на життєвому шляху. З іншого боку існування сильних прив'язаностей, теплих стосунків з іншими людьми, як батьками, так і однолітками не є перешкодою для задоволення потреби в автономії, проте такі зв'язки підтримують відчуття психологічного благополуччя. Щодо людей похилого віку, то для них питання автономії складне і болюче, оскільки вони прогресуюче все менше можуть самостійно організовувати власне життя і все більше повинні покладатися на піклувальників. Робіт, які стосуються середнього дорослого віку, недостатньо; так само як не достатньо робіт по міжкультурному аналізу досліджуваного феномену.

Ключові слова: особистісна автономія, прив'язаність до інших, дорослий вік

Аннотація. В статье проводится анализ зарубежной литературы последних лет, которая касается таких тем: личностная автономия и привязанность к другим людям в раннем взрослом возрасте; автономия и привязанность в пожилом возрасте, а также эти вопросы в среднем возрасте и в разных культурах. Показано,

что успешное применение автономии как для решения повседневных задач, так и для постановки и достижения жизненных целей - залог успешности на жизненном пути. С другой стороны существование сильных привязанностей, теплых отношений с другими людьми, как родителями, так и сверстниками не является препятствием к удовлетворению потребности в автономии, однако такие связи поддерживают ощущение психологического благополучия. Что касается пожилых людей, то для них вопрос автономии сложный и болезненный, поскольку они прогрессирующе все меньше могут самостоятельно организовывать свою жизнь и все больше должны полагаться на опекунов. Работ, касающихся среднего взрослого возраста, недостаточно; так же как мало работ по межкультурному анализу исследуемого феномена.

***Ключевые слова:** личностная автономия, привязанность к другим, взрослый возраст*

Актуальність проблеми. Автономія особистості, а також проблеми взаємодії з іншими людьми, особливо почуття прив'язаності до близьких, широко обговорюються у зарубіжній і вітчизняній психології. Проте увага, здебільшого, приділяється розвитку автономії у дітей та підлітків, а також взаємозв'язку потреби в автономії і потреби мати тісні теплі взаємини з рідними та друзями саме для цих вікових груп. Дорослі на своєму життєвому шляху також стикаються з проблемою знаходження рівноваги між можливістю жити і діяти автономно, на власний розсуд, згідно з власними переконаннями і життєвою метою, та бажанням не розірвати на цьому шляху зв'язки з рідними, друзями, значимими людьми.

Тому **мета цієї статті:** провести аналіз зарубіжних публікацій стосовно особистісної автономії і прив'язаності до інших дорослих, визначити проблеми, з якими стикаються дорослі у цій царині на своєму життєвому шляху, й області, які потребують уваги науковців.

Згідно поставленої мети, **завдання статті** полягає в обговоренні таких тем: особистісна автономія і прив'язаність до інших людей у ранньому дорослому віці; автономія і прив'язаність у похилому віці, а також ці питання у середньому віці і у різних культурах.

Досить багато робіт у зарубіжній науковій літературі присвячене дослідженням різних аспектів автономія і прив'язаності в юності, у ранньому дорослому віці.

У книзі [12] Ježek S. та ін. автори дають загальний огляд концепції автономії і розглядають їх з погляду як індивідуальних розбіжностей так і основних тенденцій розвитку автономії. Так, автори заносять концепції автономії до двох категорій: автономія як відокремлення, це чітко об'єктивна автономія, яка вказує на аспект розвитку, та суб'єктивна автономія, яка є суб'єктивною характеристикою і більш складно пов'язана із розвитком особистості. У зрілому віці необхідно брати до уваги як індивідуальні розбіжності, так і загальні тенденції розвитку, так вивчати їх взаємодію. Проведене дослідження молодих людей проілюструвало взаємодію різних аспектів автономії в період формування дорослого життя. Автономія у молодих людей є як самостійною метою, так і інструментом досягнення інших цілей розвитку. Молодість – це вік відкритих можливостей і ще не встановленого статусу, і це дає змогу використовувати широкий спектр індивідуально підібраних і обґрунтованих траєкторій розвитку.

Стаття Inguglia C. [13] зауважує, що задоволення потреби в автономії та потреби мати теплі стосунки з іншими залежить від ставлення і підтримки цих потреб батьками не лише для підлітків, але й для молодих людей. Результати дослідження, проведеного в Італії, показали, що: (а) як автономія, так і прив'язаність до інших молодих людей позитивно корелюють з батьківською підтримкою, (б) показники автономії і прив'язаності до інших мають позитивну кореляцію (в) відчуття власної автономії, так само як і відчуття існування прив'язаності до близьких попереджають розвиток депресії і відчуття самотності. Проте не можна забувати, що автономія і

прив'язаність до інших мають різний сенс, а також відіграють різні ролі у підлітковому та у зрілому віці.

У дослідженні Shogren K.A. та ін. [21] вивчалися результати, яких досягли молоді люди через 8 років після випуску із школи. Зокрема, вивчався вплив таких чинників як автономія, самореалізація та психологічний потенціал, оцінені ще у школі, на післяшкільні досягнення щодо зайнятості і доходів, освіти, незалежного способу життя, та соціального залучення. Висновки показують, що автономія, самореалізація і психологічний потенціал особистості передбачають її післяшкільні результати. Відчуття автономії найбільшим чином сприяє прогнозуванню незалежного життя і успішності у подальшій освіті.

У роботі Sheldon K.M. та ін. [20] порівнюється відчуття автономії та її зв'язку із існуючими цілями у студентів університетів та їхніх батьків. Показано, що батьки, люди середнього віку, відчують, що вони мають більше автономії, ніж їхні діти, і вони самі у студентському віці. Більш того, батьки були більш задоволені життям, ніж діти. Можна припустити, що дорослі середнього віку мають більше можливостей для прояву автономії і, відповідно, до задоволення цієї потреби.

Дослідження Parra A. та ін. [19] вивчало лише один аспект автономії – емоційну автономію. Воно виконане на іспанській вибірці молодих людей і показало, що згуртованість сім'ї та задоволеність життям показали значні негативні кореляції з емоційною автономією не залежно від статі досліджуваних. Тобто чим більш згуртована сім'я, тим менше потребують молоді люди емоційної автономії. Більш того, при переході від підліткового віку до дорослого життя ця картина стає все більш вираженою. Дослідники роблять досить несподіваний висновок, що потреба в емоційній автономії не є етапом дорослішання, а радше індикатором складних сімейних відносин. Ці дані співвідносяться із дисертаційним дослідженням Fozio-Thielk L. [9], в якому досліджувалася емоційна автономія студентів вищих навчальних закладів, які живуть із батьками та окремо від них. Студенти, які живуть

вдома, повідомили про, в середньому, вищу емоційну автономію і вищий батьківський контроль.

У роботі Lamborn S.D. і Groh K. [15] пропонується модель автономії молодих дорослих, що складається з чотирьох таких елементів: прив'язаність до інших людей, відчуття окремоті, відстороненість та ідентифікація себе як суб'єкта дій. Так ідентифікація себе як суб'єкта дій, або самостійність, прогнозує зниження негативних психологічних або соматичні симптомів, а також кращу самооцінку і навчальну успішність. Відчуття окремоті, або емоційна автономія, було пов'язане з гіршою успішністю і нижчою самооцінкою молодих дорослих, якщо ті мали низьку самостійність. Для тих досліджуваних, хто відчував себе самостійними, такого зв'язку не спостерігалось.

У роботі Müge Akbag і Durmuş Ümmet [18], виконаній у Туреччині, вивчалися кореляції між такою особистісною характеристикою як витримка, задоволенням потреби в автономії і прив'язаності до інших людей і психологічним благополуччям молодих людей. Показано, що існування витримки, задоволення трьох основних психологічних потреб (в автономії, компетентності і прив'язаності) і стать (у дослідженні це жінки на протиположності чоловікам) є значущими предикторами суб'єктивного благополуччя молодих дорослих. Але задоволення трьома основними потребами передбачає суб'єктивне благополуччя сильніше, ніж два інших показника.

Проаналізовані роботи показують, що особистісна автономія загалом не є протиставленням існуванню прив'язаностей, теплих стосунків з іншими людьми. Тільки один аспект автономії – емоційне автономія свідчить про розрив стосунках.

Додатково дослідники автономії вивчають певні прикладні аспекти задоволення потреби в автономії. Так, у роботі Delbosc A. і Vella-Brodrick D. [7] було встановлено, що транспортна незалежність, тобто володіння власним автомобілем, відчуття, що переміщення не є проблемою, підкріплюють відчуття високого рівня психологічної автономії у молодих людей, що, в свою чергу, пов'язано з відчуттям психологічного благополуччя. Це свідчить про те, що засоби, які підтримують

свободу пересуватися, відвідувати друзів, швидко добиратися до роботи, навчання, або місць проведення дозвілля, можуть надати молодим людям відчуття автономії і покращити їх психологічне благополуччя.

У блозі [23] обговорюються проблеми молодих людей, які тільки починають жити окремо від своїх батьків. У цьому випадку вони стикаються із низкою проблем, пов'язаних із повсякденним побутом, навичками самообслуговування. Зокрема, молоді люди мають навчитися робити покупки розумно, готувати, прибирати; управляти власним бюджетом, сплачувати рахунки. Вони повинні навчитися управляти власним часом без підтримки батьків. І взагалі, планування, організація та фокус на поставленому завданні позитивно впливають на продуктивність життя і психологічне благополуччя. Самоврядування - це відчуття того, що особистість є ефективною і здатна впливати на власні думки, поведінку і дії. Це почуття розвивається протягом усього життя і є основним для підтримки автономії, досягнення якої є першочерговим завданням для молодих людей. Якщо молода людина має бажання рухатися вперед, вона має опанувати навички самообслуговування самостійно, або за допомогою інших, що допоможе їй стати більш впевненою, дорослою, самостійною, задовольнить її потребу в автономії.

Загалом з проаналізованих робіт можна зробити такі висновки. Досягнення автономії, розширення її меж – це більшою мірою потреба і меншою – завдання у підлітковому віці, а у молодості – це і потреба і завдання. Успішне досягнення автономії як у вирішенні повсякденних завдань, так і у постановці і досягненні життєвих цілей – запорука успішності на життєвому шляху. З іншого боку існування сильних прив'язаностей, теплих стосунків з іншими людьми, як батьками, так і однолітками не є перешкодою до задоволення потреби в автономії, проте такі зв'язки підтримують відчуття психологічного благополуччя.

Крім досліджень молодих, багато робіт присвячено проблемам автономії і приязності у людей похилого віку, а також хворих, які потребують постійного догляду, довготривалого піклування. В цьому випадку, перш за все, виникає питання

як узгодити таке піклування із задоволенням потреби в автономії такої категорії людей.

У дослідженні Agich G. J. [1] обговорюється проблема автономії людей, які потребують догляду, приміром, людей похилого віку. Вказується, що автономія зазвичай асоціюється із фізично здоровими людьми, які впевнено крокують по життю і не потребують допомоги чи опіки. Хворі, старі люди не такі, проте це не означає, що в них немає потреби в автономії. Тому допомога таким людям має базуватися на урахуванні цієї їхньої потреби. Дисертаційне дослідження [6] показало, що існує п'ять різних факторів, які впливають на автономію літніх людей, які потребують тривалого піклування. До них відносяться свобода вибору, залежність, гідність, патерналізм і слабкість або інвалідність. Дослідження також виявило декілька можливостей, які можуть допомогти підтримати потребу в автономії в умовах довгострокового догляду. До них входять використання можливостей самостійного догляду, більше розкриття тих можливостей літніх людей, які ще збереглися, і зміна думки піклувальників щодо людей похилого віку і їхніх потреб.

У роботі [2] зазначається, що вразливі люди похилого віку можуть потребувати захисту, але захист часто є протилежним автономії. Чим більше ми допомагаємо літнім людям, тим більше ми відбираємо їхню автономію. Тому існує необхідність збалансувати право похилих людей бути автономними із ступенем опіки над такими людьми. Також робота вказує, що люди похилого віку, які мають певний рівень самодетермінації здоровіші, більш незалежні, краще можуть пристосуватися до потреби у підвищеному догляді, краще розпізнають і протистоять зловживанням і знуцанням.

Робота Ferrand C. та ін. [8] присвячена вивченню трьох складових самодетермінації (потреби в автономії, прив'язаності до інших людей і компетенції) у дуже старих людей (старше 80 років). Показано, що задоволення цих потреб не залежить від стану здоров'я або функціональних обмежень таких старих людей, але залежить від існування цілей життя і бажання особистісного зростання. Іншими

словами, старість може бути плідною і старі люди можуть біти психологічно благополучними, якщо вони не опускають руки і не втрачають надію.

Ті самі показники самодетермінації людей похилого віку вивчалися у роботі Clark R. і Moloney G. [4]. Показано, що часте використання соціальних мереж (зокрема, Facebook) позитивно співвідноситься із задоволенням потреби у прив'язаності, тому люди похилого віку, які мало мобільні, можуть використовувати Facebook частіше, що відчувати теплі стосунки, залучення у взаємини з іншими людьми. Проте, не можна забувати, що занадто сильне бажання бути постійно у соціальній мережі негативно впливає на відчуття автономії, прив'язаності до інших і компетентності, як це було показано у роботі [22].

У роботі Yu-Jing Gao [24] вивчалось психологічне благополуччя людей похилого віку на Тайвані. Показано, що люди похилого віку не відчують себе достатньо автономними, що погано позначається на їх психологічному благополуччі. Проте, існування прив'язаностей, емоційна підтримка з боку близьких послаблює негативні ефекти від зниження автономії.

На додаток до проблем людей похилого віку розглядаються проблеми хворих людей, які потребують постійного догляду.

У роботі Huismann D.J. та ін. [11] досліджувалася потреба в автономії і її зв'язок і загальною якістю життя здорових молодих людей, і тих, хто має нейром'язові захворювання. У роботі показано, що наявність хвороби знижує загальну якість життя. Це, у свою чергу веде до появи у хворих відчуття, що їх автономія нестабільна, у них мало можливостей вести себе незалежно, задовольняючи, тим самим, потребу в автономії. Проте здатність планувати і досягати поставлені цілі важлива для хворих молодих людей так само, як для їх здорових однолітків.

У статті Frielink N. та ін. [10] розглядаються питання підтримки автономії людей з розумовими вадами. Базою дослідження стали теоретичні положення теорії самодетермінації. Результати показали, що (а) підтримка автономії, якщо вона

сприймається людьми із розумовими вадами, позитивно пов'язана з автономною мотивацією та задоволенням потреби в автономії, спорідненості та компетентності; (б) автономна мотивація і задоволення потреб, пов'язані з їх вищим психологічним благополуччям; і (в) задоволення потреби в автономії і прив'язаності до інших людей негативно пов'язане з контрольованою мотивацією, тоді як задоволення потреби в прив'язаності до інших людей позитивно пов'язане з автономною мотивацією. Теорія самовизначення надає можливість зрозуміти, що є важливим для підтримки людей з розумовими вадами.

У статті Коеманс R. [14] досліджується автономія та почуття прив'язаності до інших у дорослих, що страждають на синдром дефіциту уваги і гіперактивності. Показано, що такі люди дуже погано створюють надійні стосунки із іншими, і їм не вистачає прив'язаності. Що стосується автономії, то в них занижена така складова автономії, як самосвідомість.

Проведені дослідження показали таке. Питання автономії складне і болюче для літніх людей і тяжко хворих, оскільки вони прогресуюче все менше можуть самостійно організувати власне життя і все більше повинні покладатися на піклувальників. Коло автономних проявів постійно звужується. Для пом'якшення ситуації піклувальники мають покладатися на ті сфери, де літні люди ще не втратили можливості проявляти автономію, стимулюючи їх. З іншого боку, існування прив'язаностей, емоційно близьких стосунків у житті літніх людей, навіть у вигляді симулякрів, значно покращують психологічне благополуччя таких людей і нівелюють смуток, викликаний недостатньою автономністю.

Крім того, існує низка робіт, присвячених більш широким проблемам автономії, які стосуються всіх дорослих, не залежно від етапу життєвого шляху.

Lickertan A. [16] розмірковує про взаємозв'язок автономії з бажанням мати гарні стосунки з іншими. Як часто відносини руйнуються через бажання досягти автономії: як часто маленькі компроміси, на які ми всі повинні йти, щоб зберегти здоровими відносини з близькими людьми, парадоксально ставали зародком

знищення цих відносин через появу відчуття, що існує загроза для нашої автономії. Проте, якщо розглядати ці маленькі компроміси як власний вільний вибір, вони перестануть зводити нас з розуму. Іншими словами, якщо я визнаю власну потребу в автономії, то це допоможе мені зрозуміти, що моя непропорційна сильна негативна реакція на певну ситуацію у стосунках з іншими людьми часто означає, що я відчуваю цю ситуацію як загрозову для моєї автономії. Визначення цієї причини допоможе мені не говорити зайвого або не робити щось, що зашкодить стосункам. Якщо я реаую на зменшення моєї автономії, я можу зрозуміти, що така реакція - це моя проблема, а не чужа. Таке розуміння допомагає змінювати ситуацію таким чином, щоб зберегти власне почуття автономії.

Цікаве дослідження показано у статті Sheldon K.M. та ін. [20]. Проведені опитування показали таке: старші американці відчували себе більш автономними під час голосування, коли давали на чай та сплачували податки; американські батьки відчували себе більш автономними при виконанні своєї роботи та соціальних обов'язків у порівнянні зі своїми дітьми; старші сингапурці відчували себе більш автономними, якщо вони підкорялись вимогам влади, допомагали далеким родичам і або при відчутті, що вони є політично інформованим. З отриманих результатів науковці зробили висновки, що старші дорослі краще інтегрують соціальні обов'язки на користь самих себе і суспільства в цілому.

У роботі Cohler V.J. [5] обговорюються проблеми гарних стосунків між членами однієї сім'ї та потребою в автономії. Тут наголошується, що, з одного боку, багато дослідників підкреслюють цінності сім'ї, особливо сім'ї, що об'єднує кілька поколінь, проте, з іншого, тісна сім'я може стати перешкодою індивідуальному розвитку, автономії і незалежності кожного її члена. На думку авторів статті таке питання виникає через те, що дослідження не враховують фактор часу, той факт, що стосунки у межах сім'ї змінюються із зростанням одних її членів і старінням інших. Питання автономії кожного члена сім'ї і її кореляції із взаємозв'язками між членами особливо актуальне, на думку авторів, для представників західної культури. На

протизагу цьому, східні культури, пропонують освячені традицією рішення цієї дилеми.

Проблемам культурних розбіжностей присвячена робота Mohhamed E.F. і Unher M. [17]. В ній показано, що для японських студентів важливіша автономія, а для египетських – прив'язаність до інших людей. При цьому загальний рівень психологічного благополуччя однаковий для студентів обох країн. Проблема існування автономії у різних культурах глибоко аналізується у роботі Chirkov V. [3]. Автор наголошує, що психологічна автономія є фундаментальною і універсальною здатністю всіх людей, і є похідною від соціуму, свідомості і мови. Автономія проходить через відносно універсальну послідовність етапів за посередництвом значущих символічних взаємодій з іншими людьми. Автономні люди здатні впливати на свою культуру і бути суб'єктами її зміни. Нажаль, багато крос-культурних досліджень психологічної автономії забруднені термінологічною плутаниною: вони прирівнюють автономію до індивідуалізму або незалежності, і тому заперечують існування автономії у колективістських культурах, або у культурах, заснованих на тісній прив'язаності її членів.

Як можна побачити, робіт, присвячених проблемам автономії та прив'язаності до інших дорослих середнього віку не багато. Проте це не значить, що такі проблеми відсутні. Приміром, кар'єрне зростання потребує ініціативи, енергійних дій, планування і здійснення запланованого, тобто особистісних характеристик і дій, що базуються на почутті власної автономії, незалежності. Однак, такий спосіб життя погано узгоджується з бажанням мали велику дружню сім'ю, багато дітей, піклуватися про старих батьків, тобто високо цінити прив'язаність до інших. Як узгодити ці потреби? Як знайти на все час? Як задоволення чи не задоволення цих потреб впливатиме на психологічне благополуччя? Всі ці питання потребують досліджень і наукового обговорення.

Додатково, питання існування культурних розбіжностей досі не розкрито повністю. Автономія як потреба притаманна людям будь-якої культури. Але теорія

автономії розвивалася у межах західної культури, для якої характерним є культ індивідуалізму. До якої межі може дійти людина у своєму індивідуалізмі? Де закінчується автономія і починається егоїзм? У який момент пошуки автономії призводять до руйнування прив'язаностей? Які особливості прояву автономії у традиційних культурах, побудованих на цінностях колективізму, згуртованості, загальноприйнятих цілей? У який момент бажання мати прив'язаність до інших людей призведе до відмови від автономії? Такі питання можна розв'язати лише у крос-культурних дослідженнях.

Висновки. Проведений нами аналіз літератури, присвяченої автономії та прив'язаності до інших дорослих людей привів на до таких висновків.

Досягнення автономії, розширення її меж – це більшою мірою потреба і меншою – завдання у підлітковому віці, а у молодості – це і потреба і завдання. Успішне досягнення автономії як у вирішенні повсякденних завдань, так і у постановці і досягненні життєвих цілей – запорука успішності на життєвому шляху. З іншого боку існування сильних прив'язаностей у молоді, теплих стосунків з іншими людьми, як батьками, так і однолітками не є перешкодою до задоволення потреби в автономії, проте такі зв'язки підтримують відчуття психологічного благополуччя.

Для літніх людей і тяжко, невиліковно хворих питання автономії складне і болюче, оскільки вони прогресуюче все менше можуть самостійно організувати власне життя і все більше повинні покладатися на піклувальників. Для пом'якшення ситуації піклувальники мають симулювати на ті сфери, де літні люди ще не втратили можливості проявлення автономії і можуть її проявляти, і таким чином задовольняти цю потребу. З іншого боку, існування прив'язаностей, емоційно близьких стосунків у житті літніх людей значно покращують психологічне благополуччя таких людей і нівелюють смуток, викликаний недостатньою автономністю.

Не зважаючи на велику кількість робіт, присвячених охопленим проблемам, не можна сказати, що вони вивчені повністю. Недостатньо робіт, які стосуються

середнього дорослого віку, як не достатньо робіт по міжкультурному аналізу досліджуваного феномену.

Список використаних джерел

1. Agich G. J. Dependence and Autonomy in Old Age An Ethical Framework for Long-Term Care, 2nd edn., rev. / G. J. Agich - Cambridge University Press, 2003 - 203 p.
2. Autonomy vs Dependence for Older Adults - <http://seniorsfirstbc.ca/for-professionals/autonomy-vs-dependence-elders>
3. Chirkov V. The Universality of Psychological Autonomy Across Cultures: Arguments from Developmental and Social Psychology. / V. Chirkov // В кн. Human motivation and interpersonal relationships. Theory, research and applications. Weistein N. (Ed.) – Springer, 2014. - P. 27-51
4. Clark R., Moloney G. Connections across the ages: facebook use and self-determination theory - https://www.frontiersin.org/10.3389%2Fconf.fpsyg.2017.72.00005/event_abstract
5. Cohler B.J. Autonomy and Interdependence in the Family of Adulthood: A Psychological Perspective / B.J. Cohler // The Gerontologist – 1983 - Vol.23, No. 1 – P/ 33-39
6. Das M.M. Autonomy in long-term elderly care / M.M. Das– Laurea, 2017 – 47 p.
7. Delbosc A., Vella-Brodrick D. The role of transport in supporting the autonomy of young adults / A.Delbosc, D.Vella-Brodrick // Transportation Research Part, F: Traffic Psychology and Behaviour - August 2015 – Vol.33 – P. 97-105 - <https://doi.org/10.1016/j.trf.2015.03.011>
8. Ferrand C., Martinent G., Durmaz N. Psychological need satisfaction and well-being in adults aged 80 years and older living in residential homes: using a self-determination theory perspective / C.Ferrand, G.Martinent, N.Durmaz // J. Aging Stud. – Aug. 2014 - No30 – P.104-111 - doi: 10.1016/j.jaging.2014.04.004

9. Fozio-Thielk L. Examination of Emerging Adults' Emotional Autonomy and Parental Monitoring under Varying Living Arrangements, Ph.D. Dissertation - <https://eric.ed.gov/?id=ED567679>

10. Frielink N., Schuengel C., Embregts P. Autonomy Support, Need Satisfaction, and Motivation for Support Among Adults With Intellectual Disability: Testing a Self-Determination Theory Model. / N.Frielink, C.Schuengel, P.Embregts // American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities - January 2018 - Vol. 123, No. 1 - P. 33-49. - <https://doi.org/10.1352/1944-7558-123.1.33>

11. Huismann D.J., Sheldon J.P., Yashar B.M., Amburgey K., Dowling J.J., Petty E.M. Quality of life and autonomy in emerging adults with early-onset neuromuscular disorders. / D.J.Huismann, J.P.Sheldon, B.M.Yashar, K.Amburgey, J.J.Dowling, E.M.Petty // J. Genet Couns. – Oct. 2012 - No21(5) – P.713-25 - doi: 10.1007/s10897-012-9492-z.

12. Ježek S., Macek P., Neužilová Michalčáková R., Bouša O. Concepts of Autonomy in Emerging Adulthood and Their Perception by Czech Emerging Adults. / S.Ježek, P.Macek, R.Neužilová Michalčáková, O.Bouša // Functioning of Young Adults in a Changing World [K. Adamczyk, M. Wysota] - Kraków: Wydawnictwo LIBRON – Filip Lohner, 2014 - P. 51-66.

13. Inguglia C. Autonomy and Relatedness in Adolescence and Emerging Adulthood: Relationships with Parental Support and Psychological Distress / C.Inguglia // Journal of Adult Development - March 2015 – Vol. 22, No 1 – P. 1–13

14. Koemans R. Attachment and autonomy in adult ADHD / R.Koemans // J. Atten Disord. - May 2015 - No19(5) – P.435-46 - doi: 10.1177/1087054712453170

15. Lamborn S. D., Groh K. A four-part model of autonomy during emerging adulthood: Associations with adjustment. / S. D.Lamborn, K.Groh // International Journal of Behavioral Development – 2009 No.33(5) – P. 393-401. - <https://doi.org/10.1177/0165025409338440>

16. Lickerman A. The Desire for Autonomy / Web-site: Psychology today - <https://www.psychologytoday.com/us/blog/happiness-in-world/201205/the-desire-autonomy> - May 06, 2012
17. Mohhamed E.F., Unher M. Psychological bell-beign: a comparative study between Japanese and Egyptian students / E.F.Mohhamed, M.Unher // Psychologia – 2010 - No 53 - P.68-85
18. Müge Akbag, Durmuş Ümmet. Predictive Role of Grit and Basic Psychological Needs Satisfaction on Subjective Well-Being for Young Adults / Müge Akbag, Durmuş Ümmet // Journal of Education and Practice – 2017 - Vol.8, No.26 – P. 127-135
19. Parra A., Oliva A., Sanchez-Queija I. Development of emotional autonomy from adolescence to young adulthood in Spain / A.Parra, A.Oliva, I.Sanchez-Queija // Journal of Adolescence – 2015 – No. 38 – P. 57-67
20. Sheldon K.M., Kasser T., Houser-Marko L., Jones T., Turban D. Doing One’s Duty: Chronological Age, Felt Autonomy, and Subjective Well-Being / K.M.Sheldon, T.Kasser, L.Houser-Marko, T.Jones, D.Turban // European Journal of Personality Eur. J. – 2005 – No. 19 – P. 97–115 ()
21. Shogren K.A., Lee J., Panko P. An Examination of the Relationship Between Postschool Outcomes and Autonomy, Psychological Empowerment, and Self-Realization / K.A.Shogren, J. Lee, P.Panko // Journal of Special Education - Aug 2017 – Vol. 51, No.2 – P. 115-124 - <https://doi.org/10.1177/0022466916683171>
22. Srikant Manchiraju, Amrut Sadachar. Passion and Self-Determination: Exploring Social Networking Site Addiction Using a Dualistic Framework / Srikant Manchiraju, Amrut Sadachar // Scientific Research - July 2018 - Vol.7, No.3 - P. 126-136 - DOI: 10.4236/sn.2018.73010
23. Web-site: Yellowbrick Blog. Young Adults, Autonomy, and Self-Care - <https://www.yellowbrickprogram.com/blog/young-adults-autonomy-and-self-care>

24. Yu-Jing Gao. Functional Autonomy, Emotional Support, and Well-being Trajectories among the Old-old / Yu-Jing Gao // International Journal of Psychology & Behavior Analysis – 2018 – No. 4 - P. 137 - <https://doi.org/10.15344/2455-3867/2018/137>

Chaika G.V.

PhD in Psychological Science

Kostiuk Institute of Psychology of NAES of Ukraine

**PERSONAL AUTONOMY AND RELATEDNESS IN ADULT AGE (BY
MATERIALS OF FOREIGN RESEARCHERS)**

Summary. The article analyzes recent foreign literature revealing the following topics: personal autonomy and relatedness in early adulthood; autonomy and relatedness of elderly people, as well as these issues at the middle age and in different cultures. It is shown that achievement of autonomy, expansion of its boundaries is more a necessity and less a task in adolescence, but in youth, it is both a need and a task. Successful achievement of autonomy both in day-to-day task solving, and in life goal setting and achieving is the key to success on a life pass. On the other hand, existence of strong attachments, warm relations with other people, both parents and peers, is not an obstacle to meet the need for autonomy, but such relations support a sense of psychological well-being. As for the elderly people, the issue of autonomy is complicated and painful for them, as they are progressively less able to organize their lives on their own and more and more must rely on other peoples. In order to mitigate the situation, helping people must stimulate those areas where older people have not lost capabilities in autonomy and can manifest it, and thus satisfy this need. On the other hand, existing attachments, emotionally close relationships greatly improve elderly people's psychological well-being and alleviate their sadness caused by lack of autonomy. There are not enough works related to the middle age. However, this does not mean that such problem does not exist. For example, career development requires initiative, vigorous

actions, planning and implementation of the planned, personal characteristics and actions based on the feeling of autonomy, independence. However, such way of life is poorly reconciled with the desire to have a large friendly family, many children, to care for elderly parents, that is, to appreciate highly relatedness. There are also not enough works on the cross-cultural analysis of the phenomenon under study. Autonomy as a need is inherent to people of any culture. But the theory of autonomy has been developed within the limits of Western culture, which is characterized by the cult of individualism.

Key words: personal autonomy, relatedness, adult age

Чайка Г.В.

канд. психол .наук

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

ОСОБИСТІСНА АВТОНОМІЯ ТА ПРИВ'ЯЗАНІСТЬ ДО ІНШИХ У ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДНИКІВ)

Реферат. У статті проводиться аналіз зарубіжної літератури останніх років, яка стосується таких тем: особистісна автономія і прив'язаність до інших людей у ранньому дорослому віці; автономія і прив'язаність у похилому віці, а також ці питання у середньому віці та у різних культурах. Показано, що досягнення автономії, розширення її меж – це більшою мірою потреба і меншою – завдання у підлітковому віці, а у молодості – це і потреба і завдання. Успішне досягнення автономії як у вирішенні повсякденних завдань, так і у постановці і досягненні життєвих цілей – запорука успішності на життєвому шляху. З іншого боку існування сильних прив'язаностей, теплих стосунків з іншими людьми, як батьками, так і однолітками не є перешкодою до задоволення потреби в автономії, проте такі зв'язки підтримують відчуття психологічного благополуччя. Щодо людей похилого віку, то для них питання автономії складне і болюче, оскільки вони прогресуюче все менше можуть

самостійно організовувати власне життя і все більше повинні покладатися на піклувальників. Для пом'якшення ситуації піклувальники мають стимулювати ті сфери, де літні люди ще не втратили можливості автономії і можуть її проявляти, і таким чином задовольняти цю потребу. З іншого боку, існування прив'язаностей, емоційно близьких стосунків у життя літніх людей значно покращує психологічне благополуччя таких людей і нівелює смуток, викликаний недостатньою автономністю. Робіт, які стосуються середнього дорослого віку, недостатньо. Проте це не значить, що такі проблеми відсутні. Приміром, кар'єрне зростання потребує ініціативи, енергійних дій, плануванні і здійснення запланованого, тобто особистісних характеристик і дій, що базуються на почутті власної автономії, незалежності. Однак, такий спосіб життя погано узгоджується з бажанням мали велику дружню сім'ю, багато дітей, піклуватися про старих батьків, тобто високо цінити прив'язаність до інших. Так само як не достатньо робіт по міжкультурному аналізу досліджуваного феномену. Автономія як потреба притаманна людям будь-якої культури. Але теорія автономії розвивалася у межах західної культури, для якої характерним є культ індивідуалізму.

***Ключові слова:** особистісна автономія, прив'язаність до інших, дорослий вік*